MEDICINALSTYRELSEN

300 år

Nordiska museets
bibliotek

NMiS

vägledn

Ex. A

UTLÅNAS EJ

KUNGL. MEDICINALSTYRELSEN 300 ÅR

NORDISKA MUSEET · BIBLIOTEKET

Utställning i Nordiska museet
22 september—31 december 1963

KATALOG AV EVA LIS FORSBY
OCH GÖRAN BERGENGREN

UTFORMNING AV
OMSLAG OCH STATISTIK
ANDERS LUNDMARK

TRYCKT HOS TRYCKERI GÖTA
STOCKHOLM 1963

Utställningens beskyddare

H.M. Konungen

Hederskommitté

Statsrådet Rune Johansson
Talman Fridolf Thapper
Generaldirektör Arthur Engel
Borgarrådet Hjalmar Mehr
Professor Gösta Berg
Hovrättsrådet J. Nordenfalk
Docent Birger Strandell

Utställningens främjare

AB Svenska Dental Instrument

AB Sängfabriken

Apotekarnes Droghandel (ADA)

Apotekarsocieteten

Apoteksvarucentralen Vitrum

Elema-Schönander AB

Landstingens inköpscentral (LIC)

Läkemedelsindustriföreningen (LIF)

Representantföreningen för Utländska Farmacevtiska Industrier (RUFI)

Svenska AB Gasaccumulator (AGA)

Svenska Försäkringsbolags Riksförbund (SFR)

Medicinalstyrelsen 300 år

1659 förklarar Olof Rudbeck, då e. o. professor i medicin i Uppsala, stolt i ett brev att han lyckats pressa upp antalet medicine studerande från 2 till 15. Den medicinska undervisningen hade nyligen ordnats men man måste komplettera sina studier med en utrikes resa och ytterst få vågade sig på denna riskabla bana.

Läkarvården i landet sköttes mest av bardskärare eller barberare, som även fungerade som kirurger. Skrock och vantro florerade och utnyttjades hänsynslöst av kvacksalvare och kringresande äventyrare, som gav sig ut för att vara läkare.

För att hindra dessa från att »smörja på folket sina förfalskade, bedrägliga och högst skadliga medicamenter» och för att skydda de riktiga läkarnas ställning bildade några stockholmsläkare 1663 ett Collegium Medicorum. Genom 1688 års medicinalordningar stadfästes deras privilegier och medicinalväsendet i riket organiserades. Alla läkare i landet skulle vara medlemmar av Collegium och för inträde fordrades vetenskaplig utbildning.

Dess förste preses blev G. F. du Rietz, drottning Kristinas livmedikus.

Kollegiets viktigaste uppgift blev att övervaka »apotekare och deras officiner, bardskärare, kemister, oculister, bråck- och stensnidare, badare, kryddkrämare och materialister m. fl.» samt barnmorskor, som skulle vara förståndiga, gudfruktiga, ärbara och försiktiga kvinnor. Dessutom ålåg det kollegiet att utarbeta en svensk farmakopé, d. v. s. receptsamling och vägledning för apotekare.

Under 1700-talet ökades kollegiets inflytande och stora ansträngningar gjordes för hälsovården i landet: bekämpande av smittsamma folksjukdomar, framförallt smittkoppor (genom koppympning) och veneriska sjukdomar. Barnbördshus, hospital och lasarett övervakades av kollegiet men förvaltades av Serafimerordensgillet. Även veterinärverksamheten var inordnad under kollegiet.

Bardskärarna eller kirurgerna hade tidigare bildat en egen societet, som 1797 uppgick i Collegium Medicum.

Först 1810 ställdes militärsjukvården helt under kollegiet.

Norra flygeln i Södermalms stadshus, nuvarande Stadsmuseet, där Collegium höll sina sammanträden innan man 1706 fick »en sal och en kammare jämte ett litet rum till laboratorium» i Kungl. Myntets hus, nuv. Kanslihuset.

Foto af Petersens Stadsmuseet.

1813 förändrades Collegium Medicum till ett verkligt administrativt ämbetsverk, Sundhetskollegium.

1859 underställdes lasarett och kurhus Sundhetskollegium.

1876 underställdes hospitalen Sundhetskollegium.

1877 förändrades Sundhetskollegiets sammansättning och ämbetsverket fick namnet Medicinalstyrelsen.

1907 inordnades fältläkarverksamheten under en särskild sjukvårdsstyrelse inom armén.

1915 infördes byråsystemet och ett vetenskapligt råd inrättades.

1947 överfördes veterinärväsendet till den nybildade veterinärstyrelsen.

Samma år omorganiserades Medicinalstyrelsen och fick sin nuvarande sammansättning: 1 generaldirektör och 10 ledamöter, varav 1 överdirektör och 9 byråchefer.

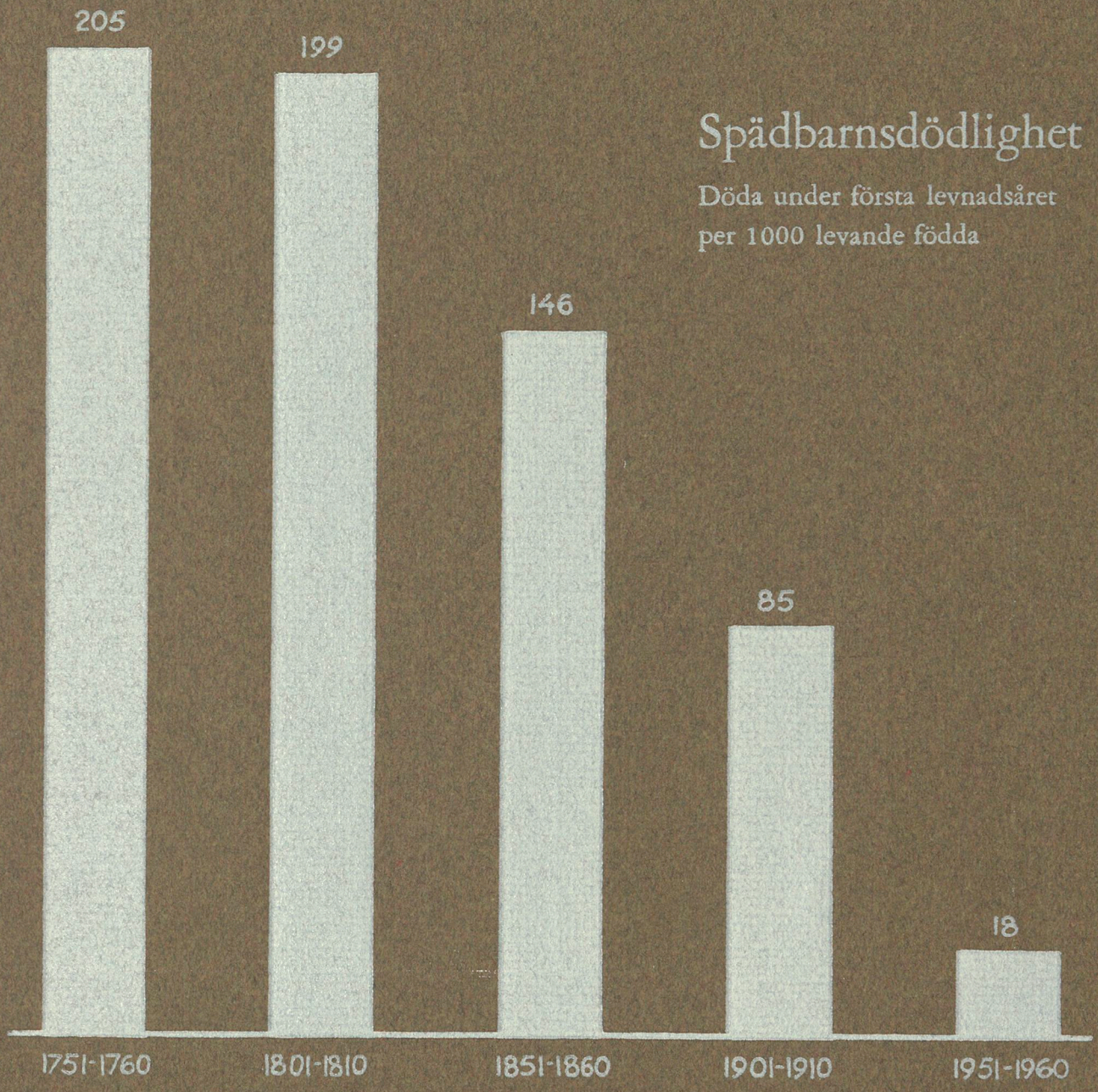
Byråcheferna föreståt respektive medicinal-, sinnessjukvårds-, hälsovårds-, sjukhusbyrån, byrån för social- och rättspsykiatri, tandvårds-, apoteks-, lag- och utrednings- samt kameralbyrån.

»Kgl. Sekreteraren B B (Bernhardt Brink) för Kgl. Svenska Instrum.attiraljen.» Teckning från 1860-talet. Tillhör Medicinalstyrelsen.

Om barns skötsel i gemen

Vakthustrurs och Ammors sedvänja är, at *sätta sig med Barnet framför en så kallad eldkorg,* både vid första tvättningen, och sedan vid hvarje uplindning. Denna torrhettan är imedlertid för Barnen högeligen skadelig, och bidrager at göra dem vekliga, så at minsta väderpust kommer at göra intryck på deras kropp. Kolen skada ock, mer och mindre, genom sit os, och vi hafve därjemte bedröfliga vedermälen, at Barn med deras hala kropp, vid mindre aktsamhet, kommit at halka ifrån Ammans knä ned uti sjelfva eldkorgen, och därigenom tagit den faseligaste ändalykt.

Ovan: Utdrag ur inträdestal hållet för Kongl. Vetensk. Academien 1760 av David Schultz von Schultzenheim, ledamot av Collegium Medicum, berömd för insatser för koppympning och barnavård.

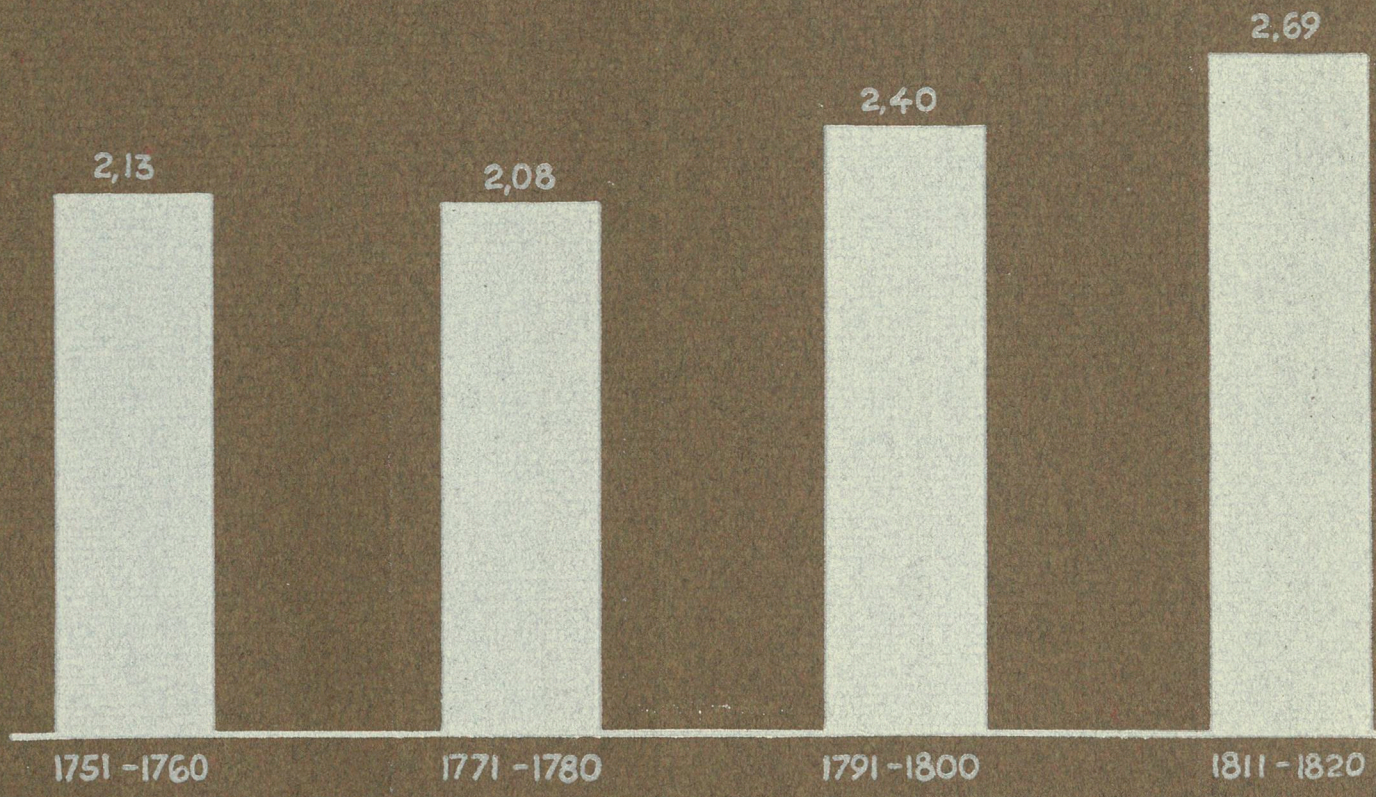

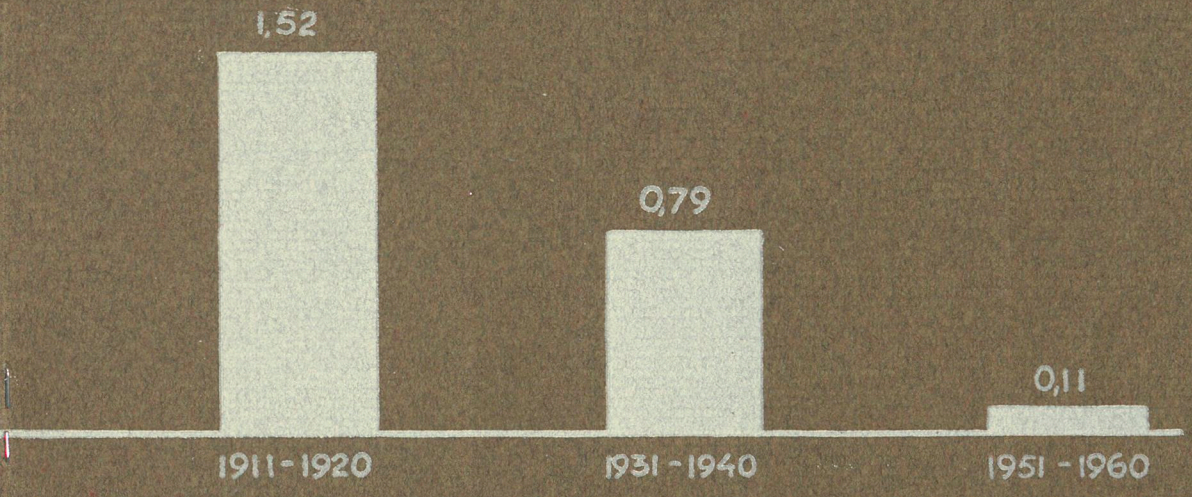
Spädbarnsdödlighet

Döda under första levnadsåret
per 1000 levande födda

Lungtuberkulos

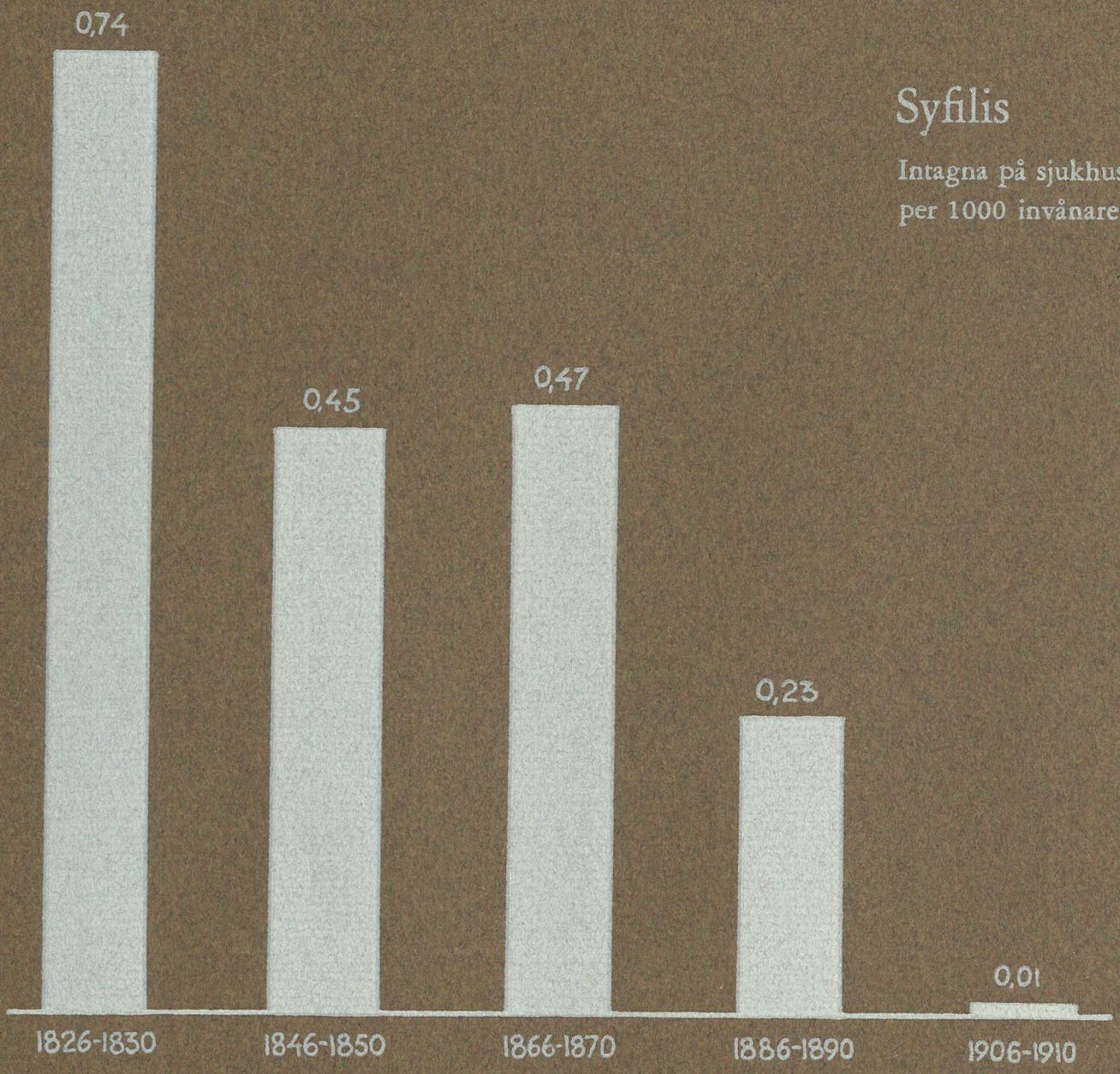
Döda per 1000 invånare

1,52
0,79
0,11
1911 - 1920
1931 - 1940
1951 - 1960

Syfilis

Intagna på sjukhus
per 1000 invånare

Utdrag af Stadganderne mot den veneriska sjukdomens utbredande inom hufvudstaden. 1859

§ 1. Hvar och en qvinna, som låter sig till skörlefnad bruka, vare skyldig att minst en gång hvarje vecka, å den dag och tid samt vid påföljd som framdeles stadgas, underkasta sig medicinsk sundhetsbesigtning . . .

§ 4. Qvinna, som sålunda blifvit antecknad och inregistrerad åligger:

att icke genom fönsters öppnande eller eljest från huset anropa förbigående personer eller på annat sätt söka göra sig bemärkt;

att icke vid antändt ljus visa sig i fönstren, hvilka böra vara försedde med luckor, jalousier eller rullgardiner;

att å gator, torg och allmänna platser visa sig i anständig klädsel och icke genom utmärkande utstyrsel i sin klädedrägt ådraga sig uppseende;

att å sådane ställen icke stryka fram och tillbaka, gå flera i sällskap, utan giltig anledning stanna, och icke heller tilltala personer eller genom utrop och åthäfvor söka tillocka sig uppmärksamhet; . . .

Som ett led i kampen mot de grasserande könssjukdomarna kom under 1800-talet upprepade förordningar till kontroll och begränsning av prostitutionen.

Bernstensolja

är et hetsigt medicament och brukas derföre sällan invärtes, om icke hos sådane, som äro af en ganska slemaktig och kall kropp.

De som hafwa länge dragits med frås̈an, och begynna få swulna ben och pussigt blekgult ansikte, kunna intaga deraf, på den bästa tiden om dagen, tre eller fyra droppar, med en färsk äggegula blandade.

Pigor, som äro pussige och bleke och hafwa tillika förlorat sin räkning, kunna ock en gång om dagen, på samma sätt taga desse droppar;

Ovan: Utdrag ur »Socken-Apothek och några hus-curer», 1760, av J. Darelius, assessor i Collegium Medicum. På hans initiativ började man inrätta socken- eller hus- och reseapotek på landsbygden. Sockenapoteken skulle tjäna som första hjälp vid sjukdomsfall. Reseapoteken medfördes ofta av provinciallläkaren.
T. h.: Hus- och reseapotek från amiralitetsapoteket Morianen i Stockholm, tillagat 1770 och åter fyllt senast vid mitten av 1800-talet. Nordiska museet.

Hus= och Rese=
APOTHEQUE,
Kongl. Ammiralitets=Apotheket Marjan

Ovan: Brunnsdrickning. Akvarell av K. G. Ljunggren 1819. Nationalmuseum. Hälsobrunnen skulle godkännas och övervakas av Collegium Medicum. Medevi brunn, som upptäcktes 1678 av Urban Hjärne, var den första som godkändes. Flera böcker gavs ut om konsten att dricka brunn, bl. a. Johan Linders 1718, ur vilken omstående kapitelrubriker är hämtade. Boken censurerades och godkändes av Collegium Medicum.

Suur-Brunns Frågor

Skämmer thet intet magan at dricka så mycket kalt watn?

Skal man dricka uddar eller jämna Glas?

Skadar thet at kräkas wid Brunnen?

Kan thet skada om man några dagar är förstoppad vid Brunnen?

Gör Brunnen något til Fruchtsamhet?

Få Qvinnfolck syy wid Brunnen?

Får man intet äta andra bähr wid Brunnen än Smultron?

Kan man öpna ådran förr än man dricker Brunnen?

Utdrag af till Kongl. Sundhets-Collegium inkomna Rapporter från Läkarne, om förrättade besigtningar å Beväringsmanskapet år 1818.

Orsaken dertill, at *klen* och *dålig växt, krokryggighet, snedbenthet, skrofulösa körtelsvullnader, fistlar* och *cariösa sårnader* mera allmänt förekomma i Skåne på slättbygden, än på något annat ställe, uppgifves vara i synnerhet: missbruk af bränvin; syradt bröd . . . samt lergålf och lerväggar, som bibehålla fugtigheten i rummen . . .

Provinsialläkarna var ända från början skyldiga att »med syndico Collegii communicera hvad som rart och tänkvärdigt in re medica eller naturali månde förefalla». Först vid mitten av 1700-talet kom emellertid en mera regelbunden kontakt till stånd genom läkarnas årliga rapporter till Collegium Medicum.
T.v.: Mamsell Sjöberg opereras av doktor K. F. Levin i dennes mottagningsrum Götgatan 14. Akvarell av Josabeth Sjöberg, 1850. Detalj. Stadsmuseet.

Utställningen

Utställningens första del visar Medicinalstyrelsens 300-åriga historia, illustrerad av dokument, bilder och föremål. Den avslutas med en rekonstruktion av generaldirektörens förmak sådant det kan ha sett ut vid 1700-talets slut.

I utställningens senare del belyses med några exempel de olika former av sjuk- och hälsovård som varit underställda Medicinalstyrelsen och dess föregångare.

Utställningen avslutas med en schematisk framställning av den planerade regionindelningen för sjukhusen.

Arbetskommitté

Förste intendent Erik Andrén
Amanuens Göran Bergengren
Byrådirektör Ivar Flygare
Amanuens Eva Lis Forsby
Docent Wolfram Kock
Förste arkivarie Sten Landahl
Doktor Malcolm Tottie

Inl. 20.9.1963